

DE DOMPHOORN

TIJDSCHRIFT VAN NATUUR- EN VOGELWACHT DE VIJFHEERENLANDEN

NR.: 2

54e jaargang JUNI 2020

DE DOMPHOORN

Driemaandelijkse uitgave van
Natuur- en Vogelwacht
De Vijfheerenlanden

Nr. 2 54e jaargang JUNI 2020

Redactie:

Dhr. D. Kerkhof,
Vianen

Mevr. J. Lemcke,
Schoonrewoerd

Redactieadres:

dkerkhof@xs4all.nl

Sponsors:

Autobedrijf Van Zessen
Lexmond

Van de Scheur Logistiek
Vianen

Case Electronics
Arkel

Bankrekeningnummers:

Voor contributie:
NL 07 INGB 0001 4752 64

Voor fruit en producten uit
de Groene Winkel:
NL 87 RABO 0301 9643 94

Nieuwe leden kunnen zich aanmelden door het ingevulde aanmeldingsformulier te sturen naar de ledenadministratie via ons adres: Overboeicop 15, 4145 NN Schoonrewoerd of dit, tijdens openingsuren, af te geven in ons verenigingsgebouw De Schaapskooi. Aanmelden kan ook via onze website www.natuurcentrum.nl

Adreswijzigingen en opzeggingen dienen schriftelijk kenbaar gemaakt te worden aan de ledenadministratie via ons postadres, hierboven vermeld, of via het e-mailadres: info@natuurcentrum.nl

Het verenigingsjaar is gelijk aan het kalenderjaar. Eventuele opzeggingen dienen uiterlijk 1 november voorafgaand aan het beoogde jaar bij de ledenadministratie gemeld te worden.

De contributie

 bedraagt minimaal:

- voor jeugdleden tot 16 jaar	€ 6,25
- voor leden	€ 12,50
- voor leden die ook <i>Het Vogeljaar</i> ontvangen	€ 25,50

Uiterste inleverdata kopij

 DompHoorn bij de redactie

voorjaarsnummer	20 februari
zomernummer	20 mei
herfstnummer	20 augustus
winternummer	20 november

Aanwijzingen voor auteurs

De Dompfoorn is bedoeld voor verenigings- en werkgroepnieuws, excursieverslagen en artikelen over natuur en landschap en het beheer en behoud daarvan. De nadruk ligt sterk op De Vijfheerenlanden.

Teksten graag als platte tekst aanleveren in een gangbaar tekstprogramma, zoals Word. Bijschriften bij foto's en tabellen liefst aan het eind van de tekst plaatsen; in de tekst zelf alleen de nummers van foto's en tabellen vermelden op de gewenste plek. Tabellen bij voorkeur los aanleveren als Excelbestand.

Foto's moeten van goede kwaliteit zijn en los (dus niet in de tekst) aangeleverd worden in hoge resolutie: minimaal 250 dpi, liever 300 dpi of meer. In byte: 1-4 MB.

De redactie kan een artikel inkorten of formuleringen wijzigen t.b.v. de leesbaarheid.

INHOUDSOPGAVE

02 Van de bestuurstafel	16 Zeldzame en Rode Lijstplanten in de gemeente Vijfheerenlanden
02 Aankondiging Algemene Ledenvergadering op 10 september	23 <i>Stone-20</i>
03 Tweede elektrische kettingzaag voor onze knotgroep	25 Lintjesregen in de gemeente Vijfheerenlanden
05 Wat u wel of niet heeft gemist	26 Ik moet werken...
11 Pagina voor de jeugd	29 <i>Memories</i>
12 Fietstochten Vijfheerenlanden op 18 juli	36 De nachtegaal
12 Veertig jaar Schaapskooi	

Omslagfoto: twee jonge kerkuilen, uitgebroed in een nestkast in de buurt van de Schaapskooi. Foto: Hille de Bruin.

DE SCHAAPSKOOI IS VANAF 1 JUNI WEER OPEN!

U kunt weer terecht op ons terras en in de grote zaal:

Op donderdag: 19.00 – 23.00 uur

Op zaterdag: 10.00 – 16.00 uur

Op zondag: 13.00 – 16.00 uur

In verband met corona zijn tafels op een goede afstand uit elkaar gezet. We zijn blij dat we U weer kunnen ontvangen om onze collectie te kunnen tonen, U adviezen te geven over wandel- en fietsroutes, producten over en uit de natuur te verkopen en even iets te gebruiken.

WIJ HETEN U GRAAG VAN HARTE WELKOM DEZE ZOMER

Adres: Overboeicop 15, Schoonrewoerd

Kijk voor de laatste berichten op onze website: www.natuurcentrum.nl

VAN DE BESTUURSTAFEL

Meteen na het uitkomen van *De Dompfoorn* in maart werden we met de consequenties van het coronavirus geconfronteerd. Tot ons verdriet moesten we de dialezingen en excursies stopzetten. De openingstijden van de Schaapskooi werden geschrapt. Een aantal vrijwilligers kon in klein groepsverband nog een aantal natuuractiviteiten doorzetten. In de beheerploeg heeft men de tijd genomen voor wat extra onderhoud in de Schaapskooi. Hartelijk dank Piet, Arie en Peter. We zijn blij dat we nu weer kunnen nadenken over opening van de Schaapskooi en het oppikken van activiteiten.

Vanaf 1 juni gaan we weer open voor publiek op donderdagavond, zaterdag en zondag. De afstand van 1,5 meter wordt binnen en op het terras gerespecteerd. Met 2 picknicktafels op het terras en 1 picknicktafel aan de kop van de parkeerplaats hebben we in totaal 12 zitplaatsen op het terras. In de grote zaal passen maximaal 16 mensen (voor zover zij niet van één huishouden zijn) en in de achterzaal maximaal 5 mensen. Grotere (werk)groepen zullen daarom tot nader orde naar de tent worden verwezen voor onderling overleg. Wij zullen voor de herfst nog een aangepaste oplossing moeten vinden. Het wordt dan immers te koud in de tent.

De excursiewerkgroep heeft besloten niet onder het regime van 1,5 meter excursies te kunnen organiseren. Heel jammer natuurlijk. Het raakt de kern van ons bestaan als vereniging. Omdat de 1,5 meter waarschijnlijk

nog lang geldt, blijven we nadenken over een goed alternatief.

Niet treurig zijn we over het feit dat de evenementen met de Put Middelwaard dit jaar niet doorgaan. We hebben inmiddels vernomen dat wethouder Taal over een nieuw financieringsvoorstel voor het recreatieterrein nadenkt.

Voor de jeugd tot 12 jaar beginnen de randvoorwaarden te versoepelen. We kunnen daarbij uitgaan van 2 opties: activiteiten binnen zonder ouders of een buitenactiviteit waarbij gezinsleden als groep bij elkaar blijven en voldoende afstand kunnen houden tot andere gezinnen. Ook onze fietsdag op 18 juli kan met enige aanpassingen doorgaan.

Onze ALV in april moesten we uitstellen. We hebben nu donderdagavond 10 september gekozen om in de tent alsnog onze ALV te houden. Bewaar dus uw Dompfoorn van maart.

Begin maart heeft de raadscommissie gesproken over de brief die wij als Natuur- en Vogelwacht samen met het Zuid-Hollands Landschap en de Hâneker stuurden over de Groene Pijler. In die notitie worden de natuurwaarden binnen de Provincie Utrecht weergegeven. Echter voor de oude gemeenten Leerdam en Zederik ontbreken veel ecologisch waardevolle gebieden. Om duidelijk te maken dat er meer is dan de Zouweboezem heeft ondergetekende in een aantal schetsen de overige natuurterreinen, het nationale natuurnetwerk en de weidevogelgebieden on-

Algemene Ledenvergadering Natuur- en Vogelwacht De Vijfheerenlanden

De uitgestelde ALV zal worden gehouden op:

Donderdag 10 september 20.00

in de Schaapskooi Overboeicop 15 Schoonrewoerd

Voor agenda en stukken: zie *De Dompfoorn* van maart 2020

In verband met het organiseren van voldoende plaatsen, verzoeken we u als u wilt deelnemen, dit vooraf te melden via: info@natuurcentrum.nl onder vermelding van ALV

der de aandacht gebracht. De reacties daarop waren grotendeels positief. Uw voorzitter is uitgenodigd voor een overleg hierover met de wethouder. Jammer genoeg is dit overleg inmiddels 2 keer door de coronasituatie uitgesteld.

Wel is er inmiddels contact gelegd met de provinciale afdeling van de IVN. We hebben samen verkend welke mogelijkheden er zijn voor samenwerking. Die liggen vooral op het gebied van educatie. Samenwerking met IVN maakt het ook mogelijk om als leden van de

Natuur- en Vogelwacht mee te doen met de gesubsidieerde cursussen van IVN-Utrecht.

Tot slot gaat de eerste fase van de verbreding van de A27 van start. Het gaat om het verleggen van de waterleiding van Lexmond naar Noordeloos. De stikstofproblematiek vereiste aanpassing van de plannen. Oasen probeert het vogelrustgebied van Staatsbosbeheer met 3 zandputten ter hoogte van het industriegebied in Meerkerk c.q. Noordeloos zoveel mogelijk te ontzien tijdens de werkzaamheden.

Annelies van Egmond

TWEEDE ELEKTRISCHE KETTINGZAAG VOOR ONZE KNOTGROEP

Onze voorzitter stipte het in de vorige *Domp-
hoorn* al aan, maar hier wat meer informatie.

Zoals bekend knot onze vereniging al meer dan 40 jaar wilgen in de regio om deze voor de toekomst te bewaren. Hierbij wordt vanaf het begin ook wel gebruik gemaakt van kettingzaagmachines. De eerste kon destijds worden aangekocht dankzij een donatie van de Rabobank. De knotgroep knot nog steeds vele wilgen per jaar maar was de herrie van de kettingzaag meer dan zat. Drie personen uit de groep staken de koppen bij elkaar en trokken vorig jaar hun portemonnee voor de knotchef. Zijn opdracht luidde als volgt: koop een goede E-kettingzaag voor onze knotgroep.

Al heel wat jaren worden wij in het knotseizoen twee zaterdagen bijgestaan door Lionsclub Vianen, meestal knotten wij dan voor Het ZHL. Begin november was het weer zover, 15 personen hielpen een rij knotwilgen van hun pruik af. De oude en de nieuwe kettingzaag moesten het zware werk doen, we merkten toen pas goed het verschil. De motorkettingzaag maakt veel herrie en stinkt, de E-zaag doet dat niet en zaagt ook heel goed. Bovendien gebruikt de laatste geen fossiele brandstof, maar stroom die wij zelf opwekken met de zonnepanelen op De Schaapskooi. In een gesprek hierover met enkele Lions vertel-

den wij dat we wel een tweede E-zaag wilden kopen, maar dat er nog even gespaard moest worden.

Tot onze enorme verrassing werd ons ter plekke een kettingzaag met alle toebehoren aangeboden door een van de Lions. Hij deed dit aanbod namens Stichting Beheersfonds BOAZ Bank Vianen.

De BOAZ Bank werd 11 maart 1920 opgericht door de middenstandsvereniging van Vianen. Na een latere aansluiting bij de Nederlandse Middenstandsbank, ging deze laatste bank in 1982 op in de Centrubank. Op 30 augustus van dat zelfde jaar werd de huidige Stichting Beheersfonds BOAZ Bank Vianen opgericht. Deze stichting heeft als doel het door haar verworven liquidatiesaldo van de ontbonden bank een of meerdere bestemmingen te geven ten algemene nutte, in het bijzonder aan personen en instanties van Vianen en aangrenzende gemeenten. Sinds 1982 verstrekke de stichting aan ± 200 verschillende projecten of initiatieven geldelijke bijdragen, veel verenigingen in Vianen en omgeving zijn hierdoor financieel ondersteund. Een in het oog springend voorbeeld van een project staat bij het stadhuis op de Voorstraat van Vianen. Het betreft hier het door beeldhouwer Pieter d'Hont gemaakte bronzen paard dat op 9 oktober 1990, daags voor de jaarlijkse

paardenmarkt, aan de bevolking van Vianen is geschonken.

Begin februari gingen wij weer met de Lions het veld in, nu met twee E-kettingzagen, we genoten van de rust, we konden een normaal gesprek voeren. Er werd hard gewerkt, niet eerder knotten wij in zo een korte tijd zoveel bomen. Het bestuur en zeker ook onze knotters willen de Stichting BOAZ Bank dan ook vanaf deze plaats nogmaals hartelijk danken voor deze enorme steun aan onze vereniging. De donatie was dermate groot dat er ook nog een E-bosmaaier kon worden gekocht, deze kan gebruikmaken van hetzelfde oplaadstation en dezelfde accu's. Ook onze vrijwillige

terreinmedewerkers zijn nu van veel herrie en stank verlost. Inmiddels hebben we de machines volop gebruikt en al heel wat liters dure fossiele brandstof bespaard.

De stichting en onze vereniging waren aan het plannen voor een kennismaking met daarbij een moment voor een officiële overhandiging. Hierbij zouden wij dan ook de regionale pers hebben uitgenodigd voor een fotoshoot. Bij dit artikel hadden we daarvan ook graag wat foto's geplaatst, maar helaas gooide de huidige crisis roet in het eten. We proberen nu om bij de start van het volgend knotseizoen alsnog een ontmoeting in te plannen.

Arie Versluis

Gewogen en oké bevonden. Foto: Olek Bebnik.

WAT U WEL OF NIET HEEFT GEMIST

Door de coronamaatregelen zijn er bijna geen excursies geweest. We hebben toch twee verslagen.

Langenboom bij Mill & NK Maasheggen vlechten

Bart de Groot

Onder leiding van Koos Maat gaan we op 8 maart naar Langenboom bij Mill en daarna naar het Nederlands Kampioenschap Maasheggen vlechten.

We vertrekken met negen personen om 8:00 uur uit Vianen en rijden eerst naar Langenboom bij Mill. We maken hier een wandeling van ongeveer 6.5 km door de Langenboomse Bossen. In deze bossen liggen een paar grote plassen die ontstaan zijn door zand- en grindwinning.

We lopen om de plassen heen, op een plas zien we een fuut en een dodaars af en toe onderduiken. Ook zwemmen er grauwe ganzen en krakeenden.

In het bos horen we de groene en de grote bonte specht. We zien en horen het roodborstje en kool- en pimpelmezen. Langs een plas staat een berkeboom vergroeid met een es, ze omstrengelen elkaar, zie de foto.

Het is een mooi gebied met bos, plassen en goede wandelpaden.

Voor het tweede deel van de excursie rijden we een stukje naar het oosten naar Oeffelt. Hier vindt het Nederlandse Kampioenschap Maasheggen vlechten plaats. Het regent een beetje en het pad is modderig, maar daar kunnen we wel tegen. Voor het maasheggen vlechten lopen we naar een uiterwaard vlak bij de Maas.

Elkaar omstrengelende bomen, vogels kijken, een heg vlechten.

Foto's: Bart de Groot

Het terrein is al voorbereid met kleine boompjes en struiken die al in een rijtje staan, waar de vlechters hun Maasheg van maken.

De standers voor de heg zijn kleine bomen (in dit geval eiken) en de heg wordt meestal gevlochten van meidoorn takken. De eikenbomen worden afgezaagd op hoogte en de takken van de struiken worden bijna doorgehakt en/of gezaagd en schuin omgebogen en gevlochten tot een levende heg. Bij het schuin ombuigen van de takken mogen ze niet breken. De omgebogen takken blijven alleen in leven als een deel van de bast en een klein laagje hout tegen de bast aan in verbinding blijven met de wortelende struik. Zie foto.

We lopen langs alle heggenvlechters, ze zijn wel op zeven of acht plaatsen aan het heggen vlechten.

Er zijn ook Belgen en /of Fransen en een paar Engelsen of Schotten, die de heggen weer op een andere manier maken. Het weer werkt niet mee, het blijft motregen.

Er is een grote tent waar je koffie kan drinken, vanwege de net begonnen coronapandemie proberen we een beetje afstand te houden en gaan niet naar de tent.

Het is best mooi om een keer te zien hoe ze vroeger en ook nu nog de Maasheggen vlechten, als afrastering. Om ongeveer 16:00 uur vertrekken we en rijden weer naar huis.

Gaai met eikel.
Foto: Hille de Bruin.

Koos, bedankt voor deze
mooie excursie!

Bart de Groot

Hiernaast staat onze
waarnemingentabel.

	Vogels				
aalscholver					vink
Canadese gans	groene specht	kuifeend	pimpelmees		wilde eend
dodaars	groenling	knobbelzwaan	roodborst		zwarte kraai
ekster	grote bonte specht	krakeend	scholekster		
fuut	houtduif	meerkoet	spreeuw		Diversen
gaai	kauw	merel	staartmees		gele trilzwam
grauwe gans	koolmees	Nijlgans	tjiftjaf		eekhoorn

Krakeend. Foto: Hille de Bruin

Op maandag 18 mei heb ik de Koornwaardplas rondgelopen, bijna 3 km.

Mijn beginpunt was bij de Groeneweg. Het is een mooie zonnige dag. Direct aan het begin ligt links een put met riet, waar een rietzanger aan het zingen was. Een paar minuten later was heel goed de cetti's zanger te horen. En zo ging het maar door, overal was er wel een vogel te horen of te zien. Tussen de Linge en de Koornwaardplas ligt een strook grond met gras en wilde planten. Langs de Linge groeit riet, waar rietzangers en karekieten in broeden. De nesten zijn onzichtbaar, ze zitten verborgen in het riet, maar regelmatig zijn de

vogels wel te horen en af en toe te zien. De rietzanger vliegt soms even omhoog en verdwijnt dan weer in het riet.

Een paar jaar geleden is de Linge van Geldermalsen tot Arkel uitgebaggerd. Deze bagger, totaal ongeveer 500.000 m³, werd gestort in de Koornwaardplas.

De Koornwaardplas is als volgt ontstaan: Er lag hier een zandrug en de steenfabriek 'De Koornwaard' heeft hier veel zand gewonnen en verkocht. De zandput is tot ongeveer 15 m diepte met een zandzuiger uitgezogen. Door de bagger zijn een aantal kleine eiland-

Uitzicht over de Koornwaardplas. Foto: Bart de Groot.

Rietzanger. Foto: Teus van Ravesteijn.

jes ontstaan. Op deze eilandjes zien we nu aalscholvers, grauwe ganzen, Canadese ganzen, brandganzen en Nijlganzen. Soms zien we hier een kluut op zo'n eilandje . Van septem-

ber t/m april tellen we met 5 personen in een zalmschouw de watervogels op de Linge en op deze Koornwaardplas voor SOVON. Vorig jaar heeft er een kluut gebroed op een eiland-

Kleine karekiet. Foto: Teus van Ravesteijn.

Cetti's zanger. Foto: Teus van Ravesteijn.

je. Af en toe duikt er een visdief naar beneden om een visje te pakken. In de struiken horen we tijdens de hele wandeling op verschillende plaatsen de cetti's zanger.

Langs het wandelpad staat moerasspirea, reukgras, grote vossenstaart en smalle weegbree, dagkoekoeksbloem, speerdistel, ridderzuring en jakobskruiskruid. Op veel plaatsen staat echte valeriaan bijna in bloei en koninginnenkruid in de knop. Het glad walstro, hondsdrif en de gewone hoornbloem staan in bloei.

Bij de verbinding van de plas met de Linge is voor de baggerschepen de doorgang verbreed. Hier is door de baggermaatschappij een trekpontje geschonken, waardoor we toch de Koornwaardplas rond kunnen lopen.

Met een touw trekken we het pontje naar de overkant. We komen dan in een gedeeltelijk drassig gebied waar planken neergelegd zijn om niet in de bagger te zakken. Na 300 m lopen komen we weer op een graspad. In de strook riet langs de Linge horen we regelmatig de kleine karekiet en de rietzanger zingen. Regelmatig kunnen we de grasmus, winterkoning, koekoek en de zwartkop horen.

Langs het pad staat de meidoorn volop in bloei, ook vinden we gestreepte witbol en wat verderop veel watermunt.

In september bloeit op veel plaatsen rode ogentroost en watermunt.

Op een aantal plaatsen groeien oeverzegge (zie foto links), scherpe zegge, zeegroene rus en pitrus.

Vlabbij het terrein van de oude steenfabriek, dat nu een terrein is voor botenonderhoud en -opslag lopen we naar rechts en komen in een stukje bos met af en toe uitzicht op de plas met grauwe ganzen, kuifeenden, wilde eenden en futen. Langs het dijkje, waar vroeger de klei met een spoorlijntje naar de steenfabriek vervoerd werd, lopen we terug naar de Appeldijk. Via het mooie Appeldijkje lopen we weer terug naar het beginpunt bij de Groeneweg.

PAGINA VOOR DE JEUGD

Terugkijkend

Het voorjaar is voorbij, de activiteiten met de kinderen zijn niet doorgegaan. Maar wat was het rustig in de natuur, op de wegen en in de lucht(vaart). En er was zo veel om van te genieten, zeker ook in het gebied achter de Schaapskooi.

Kom naar de Schaapskooi!

De zomer komt er aan..... toch maar weer de draad oppakken. We weten niet of en hoe de mogelijkheden er komen om de natuur in te gaan met een groep(je) kinderen. We maken een planning onder voorbehoud. Op de website zal worden aangegeven of de activiteiten doorgaan. We doen dit keer alleen buitenactiviteiten, dus geen diaserie. Knutselen doen we buiten, in de tent of laten we vervallen.

Slootjesdag

Op zaterdag 13 juni doen we mee met de landelijke Slootjesdag. En anders is het alleen in de Vijfheerenlanden. Dit houdt in dat we slootbeestjes gaan vangen achter de Schaapskooi. Ter plekke gaan we ze bekijken, onderzoeken welke soort het is en ze ook weer loslaten. Er zijn twee mogelijkheden, van 10:30 -12:00 uur en van 13:00 – 14:30 uur.

Kriebelbeestjes

Op zaterdag 27 juni gaan we insecten en andere kleine beestjes zoeken. Bekijken, namen geven en weer loslaten. Er zijn twee moge-

lijkheden, van 10:30 -12:00 uur en van 13:00 – 14:30 uur.

Samen leven in de natuur

Op zaterdag 11 juli is er aandacht voor de wilde bloemen en planten, de insecten, vogels en allerlei andere dieren die in het gebied achter De Schaapskooi leven. Er zijn twee mogelijkheden, van 10:30 -12:00 uur en van 13:00 – 14:30 uur.

Aanmelden

Voor alle zaterdagse activiteiten geldt: opgeven is echt nodig. Dit kan bij C. Kramer, per e-mail chr.kramer@outlook.com, of tel. 0345-619684. De kosten bedragen 3 euro per kind, inclusief limonade en koekje en het gebruik van materialen. Jeugdleden van de NVW krijgen 1 euro korting.

Educatieve gezinswandelingen achter de Schaapskooi

In de maanden juni en juli willen we op een aantal donderdagavonden educatieve gezinswandelingen houden. We beginnen dan om 19:00 uur en we lopen door het gebied. We letten op alles wat we tegenkomen. Rond 20:30 uur zijn we dan weer terug, de wandeling is ongeveer 3 kilometer lang. We vragen een kleine vergoeding (€ 1) voor deelname. De volgende data zijn hiervoor gekozen: 18 juni, 2 juli, 16 juli en 30 juli. Opgeven is noodzakelijk. Dit kan bij C. Kramer, per email chr.kramer@outlook.com, of tel. 0345- 619684.

FIETSEN IN VIJFHEERENLANDEN

Op **zaterdag 18 juli** organiseert de Natuur- en Vogelwacht De Vijfheerenlanden twee fietstochten van circa 35 en 50 km.

De twee routes voeren u langs de mooiste plekken in onze gemeente. Onderweg ziet u Hollands landschap met open polders, knotwilgen, molens, historische boerderijen, lintdorpen, hoogstamfruitboomgaarden, griendbos en – niet te vergeten – prachtige uiterwaarden. Nog overal zijn dorpskernen in het landschap te herkennen door hun eeuwenoude kerktorens.

U kunt starten in tijdvakken:

1. van 9.30 – 10.00 uur
2. van 10.00 – 10.30 uur
3. van 10.30 – 11.00 uur
4. van 11.00 – 11.30 uur

vanuit de Schaapskooi, Overboeicop 15 te Schoonrewoerd.

In verband met de coronamaatregelen is aanmelding vooraf verplicht. Dit kan via info@natuurcentrum.nl. Wilt u daarbij aangeven met hoeveel personen u komt, wel of niet van één huishouden en in welk tijdvak u wilt vertrekken. Het aantal deelnemers is gemaximeerd.

De kosten zijn € 5,00 per persoon.

Zie ook www.natuurcentrum.nl

VEERTIG JAAR SCHAAPSKOOI

Dit wordt geen verhaal over 40 jaar geschiedenis van ons clubhuis, maar over een feestje dat niet gevierd kon worden. En een jarige Schaapskooi welke niet gebruikt kon worden.

1980: opening Schaapskooi

In 2020 is het 40 jaar geleden dat De Schaapskooi feestelijk in gebruik is genomen. In een jaar tijd was de aangekochte schapenstal door vrijwilligers omgebouwd naar een fraai clubhuis voor onze vereniging. De openingshandeling op 9 mei werd destijds verricht door de heer J. Borgman, lid van het college van Gedeputeerde Staten van Zuid Holland. Hij deed dit door het naambord dat nog steeds op de gevel zit, te onthullen. Daarna kreeg

voorzitter Jan Vink de sleutel van het gebouw overhandigd door Ome Gerrit, de voorzitter van de bouwcommissie. Hiermee mocht Jan de deur van de hoofdingang officieel openen.

2020: corona gooit roet in het eten

Afgelopen 8 mei wilde het bestuur dit jubileum vieren met alle huidige vrijwilligers en ereleden, maar ook met de mensen die destijds betrokken waren bij de realisatie van ons verenigingsgebouw. Een onderzoek naar nog in leven zijnde personen en eventuele adressen was al gestart. Maar zoals bekend belandde de wereld in een onverwachte en ongekende crisis. Het openbare leven is door verspreiding van het coronavirus voor een

groot gedeelte stilgevallen en allerlei bedrijven en gebouwen moesten voor onbepaalde tijd op slot. De uitnodigingen voor het feestje hoefden niet verstuurd te worden.

Maar ook voor de vele clubactiviteiten die al op de agenda stonden en welke nog in voorbereiding zijn heeft dit alles grote gevolgen. Zondagavond 15 maart moest ook de deur van De Schaapskooi worden gesloten. Per direct zijn alle geplande clubactiviteiten gecancelled en gemaakte afspraken met externe organisaties zijn geannuleerd, de al flink gevulde agenda was in één keer leeg. Voor de exploitatie heeft dit uiteraard nadelige gevolgen, de omzet is bijna nihil. Ook de sapverkoop aan enkele horecabedrijven in de regio is stilgevallen, er wordt gezocht naar andere afzetmogelijkheden. Want door afzetproblemen van het fruit van de vorige oogst is hiervan meer dan gebruikelijk verwerkt tot sappen en stroop, de voorraden hiervan zijn dan ook wat groter dan normaal om deze tijd van het jaar.

Van de nood een deugd maken

Doordat sommige mensen nu wat ruimte in hun agenda kregen, kwam er tijd voor klussen die steeds zijn blijven liggen. Zo is er door onze onderhoudsploeg een nieuwe hark gebouwd, de vorige was totaal versleten. Onze terreinbeheerder rijdt nu weer vrolijk met het trekkertje over het erf, het werkt nu weer stukken beter en het grind licht er gelikt bij. Een vrijwilliger bood aan om de wanden van de zaal en de hal te sauzen en gelijk ook maar de twaalf deuren in de hal te schilderen. Hier konden we natuurlijk geen nee tegen zeggen, inmiddels is dit karwei geklaard en het resultaat mag er zijn. Na jaren is ook de tent achter het gebouw van binnen en buiten weer eens goed schoongemaakt en kan die gebruikt worden voor allerlei activiteiten.

Beperkt weer open

Sinds 1 juni mogen we weer open, maar onder beperkende omstandigheden. Ontvangst van grote groepen zit er nog niet in. Of wij in

de loop van dit jaar onze normale programmaonderdelen weer opstarten is nog niet zeker. Maar u kunt weer langskomen voor een kop koffie of om uw sapvoorraad aan te vullen. Laat familie, vrienden en kennissen ook eens kennismaken met onze producten en doe ze wat van onze hoogstamproducten cadeau, wat extra afzet is nu meer dan welkom. Ook de Groene Winkel is weer open, hier kunt u terecht voor nestkasten, eendenkorven, zoekkaarten, veldgidsen enz. enz. Het Schaapskooiteam is er klaar voor, binnen de gebruikelijke openingstijden ontvangen we u graag. Kijk af en toe op www.natuurcentrum.nl, houd daar vooral ook de agenda en het nieuws in de gaten, zodat u niets van de komende activiteiten hoeft te missen. Wij hadden dit jubileumjaar graag anders gezien, maar mogelijk komt er eind september toch nog een Open Dag. Wellicht in een aangepaste vorm, maar met aandacht voor onze verjaardag.

Een verslag over veertig jaar Schaapskooi-geschiedenis houdt u van mij te goed.

Arie Versluis

Op de volgende twee pagina's is een deel van het jubileumboek van Simon Bakker afgedrukt, dat hij maakte ter gelegenheid van ons 50-jarig bestaan in 2016.

Het gaat om de bladzijden die de plannen voor, de bouw van en de opening van de Schaapskooi behandelen.

Het hele boek is nog steeds als pdf te downloaden van onze website.

Zie: <https://www.natuurcentrum.nl/archief/50-jaar/berichten-2014/>

Met dank aan Simon!

1979-02-00

op zoek naar een clubgebouw

Het bestuur was al heel lang op zoek naar een clubgebouw waar ook ruimte was om onze spullen op te slaan. De karren met gereedschap van de knotgroepen, die op verschillende locaties stonden, Ameide bij de Streefkerk, Vianen bij de Combulex en Leerdam bij bewoners. Ook propaganda-materiaal stond bij de leden thuis. Vergaderingen van het bestuur werden wisselend bij de bestuursleden thuis gehouden. De jaarvergaderingen in een zaal in de streek. Kortom een clubgebouw stond hoog op de wensenlijst. *Hieronder uit "25 jaar schaapskooi".*

zaterdag februari 1979

Onder de modder en moe rijden we naar de Combulex om de aanhanger van de Vogelwacht met gereedschap terug te brengen. Vanmorgen met een aardige groep vrijwilligers geknot in de Lekuitervelden. Als we het karretje parkeren in een hoekje in de hal vraagt Hans : "Zeg Simon, zullen we even gaan kijken waar ons toekomstige clubgebouw staat?" Ik wil naar huis, in bad. Maar vooruit als het niet te lang duurt. We rijden langs het kanaal richting Hei-en Boeicop.

Hans vertelt over de prima kans om dit gebouw aan te kopen door de Vogelwacht. Het grote Landhuis "Us Wente" komt te koop met de erbij horende grond. Het landhuis en de grond worden gesplitst verkocht. Het Zuid-Hollands Landschap heeft belangstelling voor het natuurterrein. Maar ze mogen van de subsidiegever, de provincie, geen gebouwen aankopen. Wel natuurterreinen. Nu zitten ze met de op de grond staande Schaapskooi. Dat zou nu de kans kunnen zijn om een eigen clubgebouw te kunnen kopen.

Bij de Schaapskooi laat Hans vol trots de vrij nieuwe schuur zien. Het is binnen een zootjie. Dat dit een ruimte geweest is waar schapen in rond gelopen hebben als hobby van de vorige eigenaar wil ik wel geloven. Nu is het een opslag van nieuwe rieten stoelen en andere restanten handel. "En hier komt dan een grote zaal met een winkelke en een bar. Daar de entree hal met toiletpartij. Wat vind je ervan?" "Wil je het echt eerlijk weten?, vraag ik. Ik vind het helemaal niets!! Waar wonen onze leden? Leerdam, Vianen, Gorinchem? En de Schaapskooi is overal ver vandaan, midden in de polder. Hier komt niemand naar toe.

zaterdag februari 2005

En nu bij het 25 jarig bestaan van onze Schaapskooi blijkt dat ik me toen geweldig vergist heb. De Schaapskooi ligt niet overal ver vandaan, het ligt overal even dichtbij! Iedere gemeente kan best een natuurcentrum aankopen, maar het exploiteren is een probleem. En wij met al onze vrijwilligers kunnen dit wel. De Schaapskooi is het hart van de vereniging geworden. Niet meer een karretje met gereedschap bij de Combulex, een vogelcursus in het dorps huis in Lexmond, een dia lezing in het Zwijnshoofd in Vianen of een jaarvergadering in het Dak in Leerdam. De Schaapskooi ligt in het hart van de Vijfheerenlanden, bij een prachtig natuurterrein van het Zuid Hollands Landschap Over Heicop en Bolgarijen op loopafstand. Mensen die van verre komen kunnen in ons bezoekerscentrum aan informatie komen over onze streek. Wandelroutes, kaarten, boeken zijn in de Groene Winkel te verkrijgen. Of gewoon even een rustpauze voor een drankje en je meegebrachte boterhammetjes. En even rondkijken naar de tentoonstelling. De Schaapskooi ligt het hart van Nederland. (met de auto 15 minuten van Ouderjijn) En zo hebben ook landelijke verenigingen hebben ons plekje als hun plek gevonden voor hun bijeenkomsten. "Het Vogeljaar" en het "Natuurfotografen Gilde" komen hier bij elkaar. Ook is de Schaapskooi een prima plek als vergaderruimte voor overleg over onderwerpen die met onze doelstellingen te maken hebben. BOA overleg, Landschapsplan, Lekuitervelden – overleg, maar ook de landelijke "vereniging tot instandhouden van Hoogstamcultuur" houden hier hun vergaderingen. Van alle activiteiten vanuit onze Schaapskooi vindt u in dit boekje een korte impressie.

Simon Bakker

1979 Deze gevlekte polaroidfoto is gemaakt in de Schaapskooi tijdens de hectische tijd van de aankoop.

Hans de Labije in brandweer-uniform en naast hem René Ponsen en Jan Vink, voorzitter met pet.

In de rechter onderhoek is nog net de secretaris dhr Crone te herkennen. Van hem zijn de daarnaast afgebeelde notulen.

Om aan geld te komen werden schuldbekentnissen uitgegeven

1980

de bouw van de schaapskooi

Uit "25 jaar schaapskooi"

De bouwcommissie

Boven de bar hangt een merkwaardige foto. Een foto om in ere te houden, want op de foto staan de mensen die van een schaapskooi "de Schaapskooi" gemaakt hebben. Zo te zien staat iedereen er keurig geposeerd op. Allemaal klaar voor het vogeltje van de fotograaf. Het moet een gezellig clubje geweest zijn, men heeft er lol in. Heeft deze foto ook zijn verhaal te vertellen? Eens vragen aan de op deze foto 25 jaar jongere Gerrit Zijderveld.

"Gerrit, wie is die oudere man in het midden van de foto?" "Dat is Herr Rosenthal. Hij woonde in Utrecht en kwam iedere zaterdag trouw helpen. Wat is Piet nog een broekje hè?". Als Gerrit naar de foto kijkt beginnen zijn oogjes weer te glimmen. Herinneringen van een doerak van 25 jaar terug komen weer boven. "We hadden die pop aangekleed als een mascotte van ons bouwclubje. Het was in die tijd een komen en gaan van mensen uit de vereniging die vol trots de bouw van de kooi volgden. Ik moet er wel bij zeggen dat het merendeel dit deed met de handen in de zakken. Zo op een middag kwam een notabele uit onze vereniging met zijn schoenvader binnenvallen. Ze liepen het gebouw door en iemand van ons had zin in een geintje. Hij roilde een briefje op tot een kokertje en stak het in de overall van onze mascotte. Toen het illustere gezelschap in de grote zaal kwam werd er heimelijk vanuit de ooghoeken gekeken naar wat er ging gebeuren. En ja toen zijn oog op de pop viel liep hij erheen en griste het kokertje weg. Dit moest zijn schoenvader bespaard blijven. Toen ze vertrokken waren werd de koker even teruggeplaatst om de foto te maken. Vandaar dat we er zo uitbundig op lachen".

Simon Bakker

1980-05-09

opening van de schaapskooi

De gedeputeerde dhr. Borgman kwam de Schaapskooi openen. De voorzitter van de bouwcommissie Gerrit Streefkerk gaf de sleutel die in een nestje verstopt zat. Binnen kwamen de officiële genodigden aan het woord. 's Avonds was het feest waarbij de bouwcommissie in het zonnetje gezet werd.

v.l.n.r Gerrit Zijderveld, Hans de Labije, Jan van Frankenhuyzen, René Ponsen. Johan Jansen, Rein Wiering, Gerrit Streefkerk, Ruud Pieterse, Herman Rensel, Henny Middelaar, Piet Solleveld, Arie Koorevaar, Ad van Strijland

ZELDZAME EN RODE LIJSTPLANTEN IN DE GEMEENTE VIJFHEERENLANDEN

Aanleiding

Het jaarverslag 2019 van de werkgroep Ruimtelijke Ordening – zie de vorige *Domphoorn* – maakte melding van het feit dat de Provincie Utrecht nog onvoldoende gegevens heeft over de natuur- en landschapswaarden binnen de gemeente Vijfheerenlanden, met name van het deel dat vóór 2019 behoorde tot Leerdam en Zederik. De provincie is van plan in 2020 onderzoek te doen naar de flora & fauna van Vijfheerenlanden, zo liet Berry van Arkel ons weten. Over een à twee jaar is de omissie dus hopelijk weggewerkt.

Op verzoek van de gemeenteraad heeft onze voorzitter Annelies van Egmond begin maart 2020 de Commissie Ruimte, Verkeer & Economie alvast bijgepraat over de natuur- en landschapswaarden binnen de gemeente, opdat de raad er nu al rekening mee kan houden. Ter ondersteuning van haar betoog hebben verscheidene van onze werkgroepen, waaronder ook de plantenwerkgroep, onze voorzitter van tevoren geadviseerd.

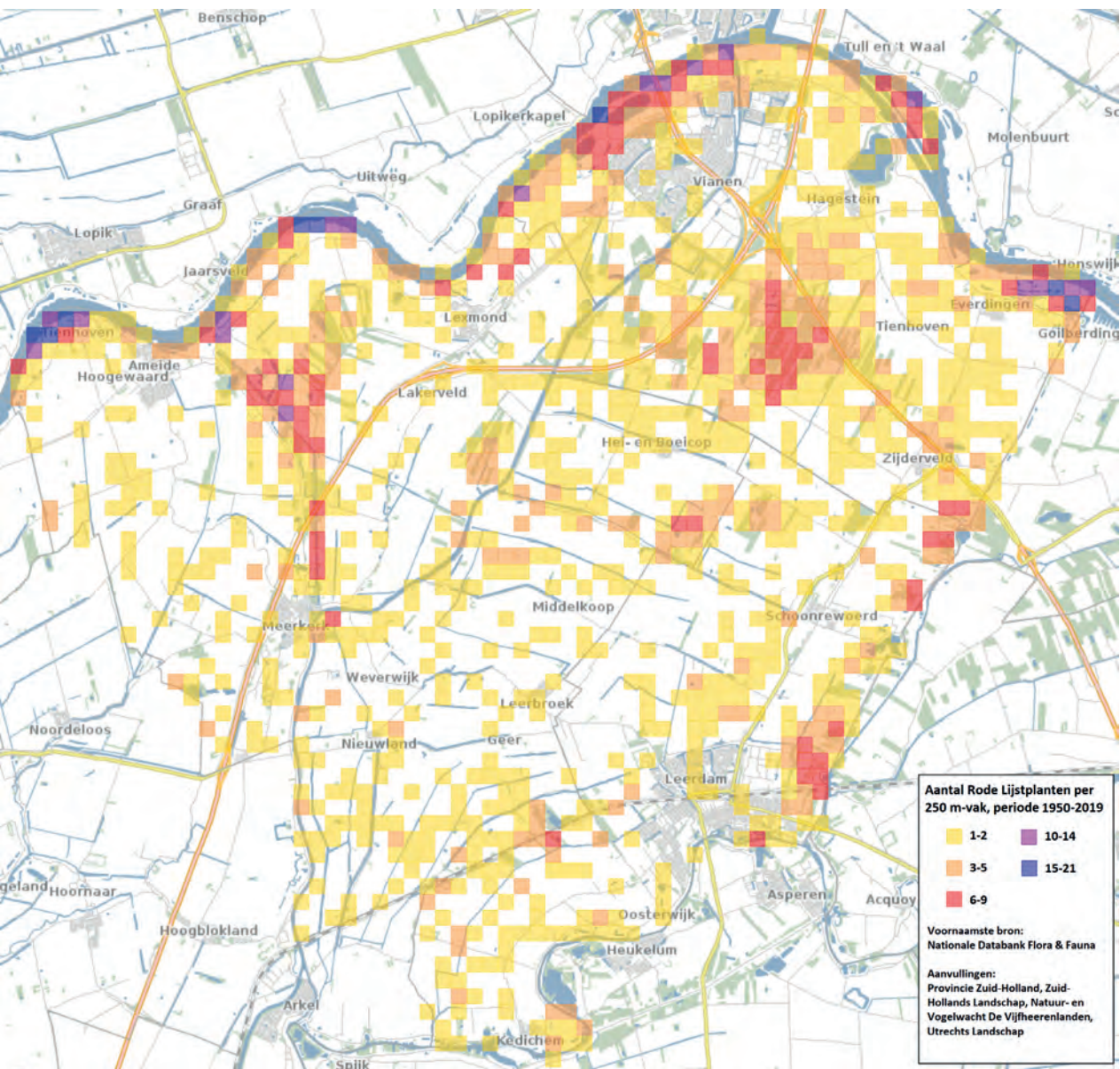
Vijfheerenlanden: ook belangrijk voor planten

Zoals bekend heeft de gemeente Vijfheerenlanden een aantal belangrijke vogelgebieden binnen haar grenzen, zoals de Zouweboezem, de Everdinger Waarden, enkele andere Lekuitervaarden en de Oeverlanden van de Linge. Het belang van Vijfheerenlanden voor planten mag echter ook niet onderschat worden.

Om de belangrijkste botanisch waardevolle terreinen in beeld te brengen, heb ik afgelopen maart de verspreiding van planten die op de huidige Rode Lijsten staan in kaart gebracht in een rapport. De zeldzame en zeer zeldzame planten worden ook opgesomd. Bij het werk hieraan kreeg ik onmisbare hulp van de volgende instanties/personen:

- Joost Buiks (Provincie Zuid-Holland) leverde alle 12.386 vegetatieopnamen die de Provincie Zuid-Holland maakte op het grondgebied van de huidige gemeente Vijfheerenlanden.
- Stephan Hennekens (Wageningen Environmental Research, voorheen Alterra) gaf onbeperkte toegang tot de Landelijke Vegetatiedatabank (LVD), waarin vrijwel alle in Nederland gemaakte vegetatieopnamen zijn opgeslagen.
- Jeroen Groothuismink (Provincie Utrecht) stelde ruim 12.000 vindplaatgegevens van Rode Lijstplanten in de Nationale Databank Flora & Fauna (NDFF) beschikbaar, hoofdzakelijk verzameld in Vijfheerenlanden. De NDFF bevat gegevens die afkomstig zijn uit allerlei bronnen, zoals vegetatieopnamen, soortkarteringen door provincies, waterschappen en terreinbeheerders, floristische gegevens van o.a. www.telme.nl, www.waarneming.nl en FLORON (Floristisch Onderzoek Nederland).
- Laurens Sparrius (FLORON) verleende rechten om dieper in de NDFF te kijken, waardoor achterhaald kon worden in hoeverre vondsten ondersteund worden door bewijsmateriaal en door wie de vondsten gedaan zijn. Enkele invoerfouten (verkeerde coördinaten) en duidelijke determinatiefouten konden al doende worden verbeterd.
- Het Zuid-Hollands Landschap, Utrechts Landschap en Staatsbosbeheer gaven toestemming voor het gebruik van in hun terreinen verzamelde gegevens.

Als maat voor de botanische waarde is het aantal waargenomen Rode Lijstplanten per 250-metervak gebruikt. Planten op de Rode Lijst zijn verdwenen uit Nederland, (ernstig) bedreigd, kwetsbaar of gevoelig en gaan veelal sterk achteruit. Vakken van 250 bij 250 meter zijn enerzijds klein genoeg om ze te kun-

Figuur 1. Aantallen Rode Lijstplanten per 250-metervak in 1950-2019.

nen koppelen aan concrete beheereenheden, anderzijds groot genoeg om flink wat verschillende Rode Lijstplanten te kunnen herbergen. De Provincie Utrecht gebruikt op haar webkaart een vergelijkbare methode.

Figuur 1 toont het aantal waargenomen Rode Lijstplanten per 250-metervak voor de periode 1950-2019. In één oogopslag wordt duidelijk hoe belangrijk de uiterwaarden van de Lek

zijn voor botanische waarden: bijna alle topvakken met 10 of meer Rode Lijstplanten zijn daar te vinden. Binnendijs kan alleen Polder Achthoven bogen op twee meetvakken met vergelijkbare aantallen Rode Lijstplanten.

Wel moet hierbij worden aangetekend dat Figuur 1 hier en daar een geflatteerd beeld geeft, want er is geen rekening gehouden met het weer verdwijnen van ooit waargenomen

Walstrobremraap in de Koekoekswaard, parasiterend op geel walstro (stengeltjes rechtsonder zichtbaar). Deze bremraap staat niet meer op de Rode Lijst, maar is wel zeldzaam. Hij komt voor in de kalkrijke duinen en in droog stroomdalgrasland langs de grote rivieren.

bleek schildzaad en kattendoorn er verdwenen en ruige weegbree, voorjaarsganzerik, kamgras en kleine ratelaar flink achteruitgegaan, maar daar staat tegenover dat bevertjes, walstrobremraap, distelbremraap en cilindermos de laatste jaren vooruit zijn gegaan of nieuw zijn verschenen. De populaties veldsalie, brede ereprijs en ruig viooltje zijn nog altijd ontzagwekkend groot. De beste tijd om dit magnifieke terrein te bewonderen is eind mei/begin juni.

De **Luistenbuul** in de Kersbergse Waard was in de jaren 1950 nog soortenrijker dan de Koekoekswaard. Het terrein was vooral beroemd wegens het bij duizenden voorkomen van paardenhoeftlaver, die hier zijn enige stabiele vindplaats in Nederland had, maar er stonden ook andere zeldzaamheden, zoals harlekijn, rode bremraap en sparrenmos. Helaas is veel te laat – in 1968 – een veel te klein deel (0.2 ha) van het droge stroomdalgrasland verhuurd aan Staatsbosbeheer.

planten. 1950-2019 is een lange periode: 70 jaar! In het rapport staan ook kaarten voor 1950-1991 en 1992-2019.

Stroomdalgrasland & glanshaverhooiland

In de Lekuiterswaarden zijn vooral droog zandig stroomdalgrasland, glanshaverhooiland op zavel en kalkmoeras belangrijk.

De **Koekoekswaard** bij Tienhoven a/d Lek is nog steeds een van de allermooiste droge stroomdalgraslanden van Nederland. Weliswaar zijn wilde averuit, blauwe bremraap,

Grote delen van het vroegere stroomdalgrasland zijn verloren gegaan door zware bemesting of omzetting in maïsakker.

Later werd het SBB-reservaatje wel iets groter, maar was het nog steeds veel te klein om plantenpopulaties goed te kunnen beheren. Pas enkele jaren geleden is het hele perceel Luistenbuul in handen gekomen van het Zuid-Hollands Landschap. Gelukkig is niet alles weg. Er groeit nog steeds zeer veel cilindermos en de populatie veldsalie is de laatste jaren flink toegenomen. Andere belangrijke soorten zijn bevertjes, smaragdmos, smal fakkelgras, kleine pimperl (de echte) en grote

tijm. De zeer zeldzame rode bremraap is na tientallen jaren weer terug en lijkt zelfs weer toe te nemen.

Ten oosten van de Luistenbuul lag nog meer stroomdalgrasland; daarvan zijn alleen op de zomerkade nog een paar schamele restjes over. Hier heeft ruig viooltje nog een laatste toevluchtsoord in de Kersbergse Waard.

Verder naar het oosten liggen langs de Lek zowel glanshaverhooilanden op zavel als kleine droge stroomdalgraslanden op zand. Halverwege de vorige eeuw had je in de **Doornwaard** en **Zandwaard** ten zuidwesten van de Viaanse jachthaven nog glanshaverhooilanden met soorten als karwijvarkenskervel, grote bevernel, kleine bevernel, kleine ruit, beemdtkroon, veldsalie, groot streepzaad, gewone vogelmelk, bevertjes, grasklokje en kluwenklokje, maar dat is goeddeels verleden tijd. Bijna alle percelen zijn in de afgelopen jaren – in strijd met het bestemmingsplan – omgezet in maïsakker. Eén mooi, heel reliëfrijk perceel is nog weinig aangetast – dit wordt nu beheerd door Utrechts Landschap.

Ter hoogte van Vianen gaat het goed met de botanische waarden in de **Middelwaard**, de **Mijnsheerenwaard** en de **Pontswaard**. Dankzij grondverwerving door eerst het Zuid-Hollands Landschap en later Utrechts Landschap nam de oppervlakte natuurreservaat in de Middelwaard gestaag toe. Na het project *Ruimte voor de Lek* werden ook de Mijnsheerenwaard en Pontswaard grotendeels natuurreservaat. Gelukkig is hier nooit heel intensief geboerd: er waren op kaden en in perceelranden nog veel relictpopulaties van kritische plantensoorten aanwezig. De hoogste aantallen Rode Lijstplanten en zeldzaamheden zijn tegenwoordig te vinden in de percelen nabij de Lekbrug: o.a. veldsalie, bevertjes, brede ereprijs, cilindermos, gewone agrimonie, zacht vetkruid, karwijvarkenskervel, kleine bevernel, ruige weegbree en enorm veel sikkelklaver, kattendoorn en kruisbladwalstro. Langs de Kleine Lek ligt een oud hooiland met o.a. oosterse morgenster, trosdravik, karwij en bevertjes. Op de westelijke leijdijk langs het

Merwedekanaal staat veel ruige leeuwentand en gewone agrimonie.

De **Ossenwaard** – het schiereiland ten oosten van de Hagesteinse stuw – hoort ook bij de gemeente Vijfheerenlanden. Hier is op een onbemeste oeverwal en in een aangrenzend kribvak nog glanshaverhooiland en droog stroomdalgrasland te vinden met o.a. zacht vetkruid, sikkelklaver, cilindermos, bevertjes, Engelse alant, kruisbladwalstro en kattendoorn.

Kalkmoeras

Een recente en zeer spectaculaire ontwikkeling in de Lekuiterwaarden is het ontstaan van nieuwe kalkmoerassen na natuurontwikkeling in de jaren 2000-2005. Het gaat om afgegraven terreinen waarin zandige tot zavelige, onbemeste gronden aan het maaiveld kwamen te liggen. De terreinen zijn door zomerkaden afgeschermd tegen frequente overstrooming met voedselrijk rivierwater en staan veelal onder invloed van kwel. De vegetaties die na 2005 verschenen lijken sterk op die in natte tot vochtige kalkrijke duinvalleien.

Bij Ameide-Sluis gaat het om een perceel in de **Achthovense Uiterwaard** met o.a. moeraswespenorchis, vleeskleurige orchis, rietorchis, glansschroeforchis (de enige vindplaats buiten Noord-Amerika), geelhartje, blauwe zegge, geelgroene zegge, trosdravik, fraai duizendguldenkruid en rode ogentroost.

In de **Everdinger Waarden** werd het helemaal fantastisch: hier zijn over een lengte van ruim 1 kilometer duinvalleiachtige vegetaties ontstaan. Tot dusver (mei 2020) zijn hierin acht soorten wilde, spontaan gevestigde orchideeën gevonden: grote keverorchis, vleeskleurige orchis, brede orchis, rietorchis, bosorchis, bijenorchis, moeraswespenorchis en hondskruid. Verder o.a. rond wintergroen, kruipwilg, geelgroene zegge, zeegroene zegge, geelhartje, fraai duizendguldenkruid, moeraskartelblad, de uiterst zeldzame stekende bies en een aantal bijzondere kalkmossen, waar-

Brede orchis, ook wel meiorchis genoemd, in de Everdinger Waarden. Deze soort staat als 'kwetsbaar' op de Rode Lijst. De gevlekte vorm van de rietorchis (bloeit een maand later, heeft ringvormige vlekken op het blad) komt hier meer voor – het is soms lastig uit te maken wat je voor je camera hebt...

onder roodmondknikmos, kwelderknikmos, kalkeendagsmos, bol gladkelkje en goudsikkelmos.

Jammer is wel dat in 2005 op veel plekken (gelukkig niet overal) gebiedsvreemde of afwijkende vormen van gebiedseigen soorten zijn uitgezaaid die afbreuk doen aan de waarde van de spontane vegetatie, zoals moespimpernel, knikkend nagelkruid, esparcette, moesdistel, karwij, veldrus, tengere rus en rechte rolklaver.

Binnendijkse toppers

Binnendijks zijn vooral blauwgraslanden, dotterbloemhooilanden en kwel sloten botanisch belangrijk.

De hoogste aantallen Rode Lijstplanten vind je in en rond blauwgraslanden op venige grond in het westen van Vijfheerenlanden. Het gaat om schraallandplanten als Spaanse ruiter, kleine valeriaan, moeraskartelblad, waterdrieblad, brede orchis, blonde zegge en melkviooltje. De twee laatstgenoemde soorten lijken inmiddels verdwenen (ze hebben wel zaden die tientallen jaren kunnen overleven in de bodem, dus terugkeer is niet onmogelijk). In het ZHL-reservaat in **Polder Achthoven** gaan de meeste blauwgraslandplanten echter duidelijk vooruit.

In een deel van de **Zouweboezem** heeft zich de laatste jaren een dotterbloemhooiland ontwikkeld met o.a. rietorchis, echte koekoeksbloem, gevleugeld hertshooi, kamvaren, waterdrieblad en moeraskruiskruid. Op verscheidene plekken breiden veenmossen zich erin uit. Tijdens recent vegetatieonderzoek door de provincie Zuid-Holland is voor het eerst ronde zonnedauw aangetroffen in

deze vegetatie. Dit wijst op plaatselijke vorming van veenmosrietland.

Een ander type dotterbloemhooiland/natte kamgrasweide kwam vroeger algemeen voor op onbemeste klei-op-veenbodems in Vijfheerenlanden. Hierin stonden tot in de jaren '50 van de vorige eeuw o.a. grote ratelaar, addertong, gewone dotterbloem, echte koekoeksbloem, moeraskartelblad (op natte plekken), vleeskleurige orchis, rietorchis, harlekijn, trosdravik, kamgras en heel plaatselijk ook wilde kievitbloem. Dankzij reservaatvorming en verbetering van de waterhuishouding in de jaren 1990-2000 neemt de kwaliteit van de dotterbloemhooilanden en natte kamgrasweiden in reservaten als **Schaperswijk, De Huibert, Autena, Bolgerijen, Schaayk, Sonsbrug, De Waai, Kedichem** en **Quakernaak** onmiskenbaar weer toe. Trosdravik, moeraskartelblad, vleeskleurige orchis, rietorchis en kamgras zijn flink toegenomen.

Zowel in **natuurreservaten** als in **agrarisch gebied** liggen botanisch waardevolle sloten. Vooral als er kwel van schoon, basenrijk water optreedt en er weinig mest in de sloten terecht komt, kun je bijzondere planten verwachten, zoals spits fonteinkruid, plat fonteinkruid, rossig fonteinkruid, stomp fonteinkruid, krabbenscheer, brede waterpest, rijstgras, groot boomglanswier, kleinhoofdglanswier en kroosmos.

In de natuurreservaten is de kwaliteit van de sloot- en oevervegetaties duidelijk toegenomen nadat ze rond 2000 in het kader van de landinrichting een eigen waterhuishouding kregen. In het agrarisch gebied lijkt de kwaliteit afgenomen, zo worden bijzondere fonteinkruiden bijna niet meer waargenomen. Maar plaatselijk zijn ook in agrarisch gebied nog mooie sloten te vinden, met bijvoorbeeld kroosmos.

Necrologie voor de graanakkerplanten

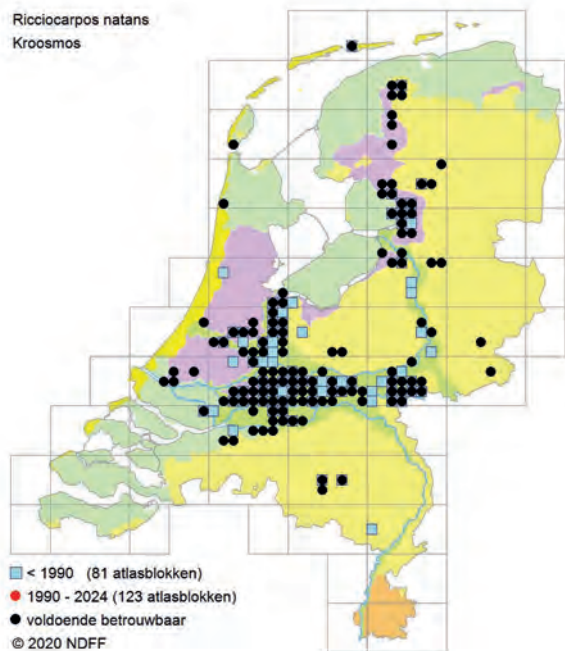
Niet alle Rode Lijstplanten zijn vertegenwoordigd in Figuur 1. Voor 1950 lagen op de kalk-

Kroosmos (*Ricciocarpus natans*) is een zeldzaam, thallem levermos dat op het water drijft. Het staat nog niet op de Rode Lijst, maar gaat wel achteruit. Dit mos is kenmerkend voor matig voedselrijk, schoon water. Het groeit vooral in kwelstoten in het rivierengebied en sommige laagveengebieden.

Ricciocarpus natans
Kroosmos

Melkviooltje in Polder Achthoven. Deze zeer zeldzame plant, die als 'bedreigd' op de Rode Lijst staat, verscheen omstreeks 2002 in een afgegraven perceel. Na een aanvankelijke toename nam zij weer af. Bovengronds lijkt zij nu verdwenen, de bodem kan echter kiemkrachtige zaden bevatten.

rijke stroomruggen bij Hagestein en Helsdingen (misschien ook wel langs de Linge) veel matig bemeste graanakkers waarin bijzondere akkerplanten voorkwamen. Het gaat om soorten als wilde weit, smalle raai, groot spiegelklokje, eironde leeuwenbek, spiesleuwenbek, geoorde veldsla, dolik, geel viltkruid, akkerviltkruid en naaldenkervel. Als gevolg van betere schoning van het zaaigoed, dichter zaaien, sterkere bemesting en het veelvuldig gebruik van herbiciden, zijn deze akkerplanten nagenoeg uit Nederland verdwenen, de meeste al voor 1950. Het is wel bekend dat ze in Vijfheerenlanden voorkwamen, echter niet in welke 250-metervakken.

In moestuinen komen overigens nog steeds Rode Lijstplanten voor: gladde ereprijs en doffe ereprijs (zie ook de vorige *Domphoorn*).

De bekende vindplaatsen van deze soorten zijn wel verwerkt in Figuur 1.

Dick Kerkhof

Literatuur

Kerkhof, Th.B.M., 2020. Botanisch belangrijke gebieden in de gemeente Vijfheerenlanden. Verspreiding van planten van de Rode Lijst. Natuur- en Vogelwacht De Vijfheerenlanden.

Het rapport is te downloaden van de website van Natuur- en Vogelwacht De Vijfheerenlanden: <https://www.natuurcentrum.nl/publicatie-botanisch-belangrijke-gebieden-vijfheerenlanden/>

Het rapport bevat o.a. een lijst van 193 Rode Lijstplanten en zeldzame tot zeer zeldzame planten die sinds 1800 gevonden zijn in Vijfheerenlanden.

STONE-20

In de vorige *Domphoorn* stond namens de nestkastenwerkgroep een verslag over het jaar 2019. Een bijzonder muizen- en uilenjaar was het. Hoe zal het dit jaar uitpakken? Op dinsdag 19 mei is het zover. We gaan vandaag met name de steenuilenkasten inspecteren. Wat zullen we allemaal tegenkomen?

Voor de duidelijkheid.... We gaan natuurlijk volgens de geldende regels op pad. Gezichtsbescherming op, niet voor de uilen overigens. Daarbuiten houden we minstens 1,5 meter afstand van elkaar. Maar verder hebben we het vooral over Stone-20. Wat zal dit jaar de steenuilen brengen?

Er hangen in de Vijfheerenlanden ruim 30 steenuilenkasten die we mogen controleren. Sommige hangen er al jaren en hebben nog nooit een steenuilengezin gehuisvest. Bij andere kasten is het elk jaar raak. En dan opeens is de kast ongebruikt. Waar zijn ze gebleven? Helemaal niets in de nestkast te

vinden.... En we horen het uiltje vaak 's nachts roepen. Misschien is meneer De Uil alleen overgebleven en wacht hij met smart op een nieuwe vrouw des huizes. Want zo zijn steenuilen: zeer honkvast. Dat blijkt ook steeds uit ringonderzoek. En de jonge uiltjes zoeken een territorium in de buurt.

De mensen bij wie de kasten in een boom of schuur hangen zijn over het algemeen zeer begaan met hun uiltjes. Dat blijkt ook vandaag weer!

We melden ons als we ergens een erf oprijden, we vragen of er nog waarnemingen zijn. En vervolgens kijkt de jongste van ons vanaf de ladder even onder het deksel. Weer beneden krijgen we uitsluitel. Vaak zit er één ouder steenuil in de kast bij de jongen. In één kast zitten twee volwassen steenuiltjes.... Of er eieren/jongen zijn kunnen we dan niet zien. In sommige kasten zijn de jongen nog erg jong, in andere zijn ze zo te zien wel twee

à drie weken oud. Enkele kasten zijn gekraakt door duiven, kauwen of spreeuwen. Maar ook komen we op een adres waar al jaren een nestkast hangt, nog nooit een teken van uilenleven gezien. En dan vandaag opeens drie jongen! Een dag met veel verrassingen dus. Geduld wordt beloond.

Ergens komen we bij een nestkast waarvan het gat uitgehakt is, waarschijnlijk is er een grote bonte specht actief geweest. Zelfs het gat in het tussenschot is groter gemaakt. De volgende keer zullen we een nieuw plankje er overheen schroeven met het goede gat erin (67 mm). Zo gaan we deze dag 18 adressen langs. Tussendoor genieten we van de lunch aan de Wiel van Bassa met heerlijke soep van een Keijzerlijke kokkin.

We hadden ook de bedoeling om vandaag de torenvalkenbroedsels te checken. Daar zagen we vanaf, de meeste torenvalken zitten nog te

broeden. Ze zijn dan extra gevoelig voor verstoring. Dat komt dan hopelijk de volgende ronde wel, over enkele weken. Dan gaan we ook de kerkuilen weer bezoeken.

Tenslotte. Nog nieuws van de boommarter? Zie vorige *Domphoorn*. We gaan binnenkort een camera plaatsen om de nestkastenkraker te betrappen. En... terugrijdend naar Leerdam is daar opeens boswachter Eric de Jonge van de Brabantse Wal te horen op Radio 1. Hij heeft een minder leuk bericht. Het eerste broedgeval van de zeearend in zijn gebied is verstoord. De eieren zijn opgegeten, waarschijnlijk door, u raadt het al. De boswachter heeft eigenlijk spijt dat hij geen kunststof kraag rond de boom heeft gemaakt om de marter te weren. Volgend jaar misschien dan maar.

Piet, Rien en Chris

Drie steenuiltjes in een nestkast. Foto: Jan Horde.

LINTJESREGEN IN DE GEMEENTE VIJFHEERENLANDEN

Vrijdag 24 april was de jaarlijkse lintjesregen ook in onze gemeente, maar deze keer konden de decorandi door de coronacrisis niet op het stadhuis worden ontvangen. In plaats daarvan presenteerde burgemeester Sjors Fröhlich een live te volgen programma op radio en tv zender SRC. Tijdens dit programma belde de burgemeester alle gedecoreerden persoonlijk op, dit om ze te vertellen dat het Zijne Majesteit Koning Willem Alexander heeft behaagd deze mensen Koninklijk te onderscheiden. Er zijn dit jaar 23 lintjes toegekend in Vijfheerenlanden, het programma duurde dan ook heel de ochtend. Eén persoon werd benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje Nassau, de overigen werden benoemd tot Lid in de Orde van Oranje Nassau.

Onder de gedecoreerden dit jaar ook twee bekenden uit onze vereniging, namelijk Jolanda en Hans Lemcke. Fröhlich prees dit echtpaar voor hun jarenlange inzet voor de samenleving.

Zij krijgen de onderscheiding voor het vele vrijwilligerswerk wat zij al jaren deden en nog doen voor onder andere het kerkkoor Zout, Natuur- en Vogelwacht De Vijfheerenlanden en de Schoonrewoerdse Dorpskrant De Klepper. Maar ook zetten zij zich al heel lang in voor vluchtelingenwerk, diaconaal werk en vele collectes. Hun meer dan gebruikelijke inzet als onderwijzer op het Oosterlicht College in Nieuwegein werd ook genoemd. Na het officiële gedeelte reed een stoet van een twintigtal versierde auto's langs hun huis aan Het Kortgerecht.

Familie, vrienden, collega's en medevrijwilligers vertrokken vanaf het kerkplein om te feliciteren en bloemen of cadeaus te overhandigen, onze club was ook vertegenwoordigd.

Hier een kleine opsomming van wat zij voor onze club hebben betekend. Van 1994 tot 1999 was Jolanda actief als tweede secretaris in ons bestuur. Van 1998 tot op dit moment zit

zij in de redactie van ons clubblad De Dompchoorn. In vrijwel ieder nummer schrijft ze zelf ook een door velen gelezen artikel, wat kan gaan over allerlei onderwerpen, maar altijd met de natuur als middelpunt. Hans zorgt dan voor de bijhorende foto's, soms gaat hij er speciaal voor op pad, ook hielp bij het verzendklaar maken van het blad toen we dat nog zelf deden. Beiden waren betrokken bij enkele speciale projecten zoals het organiseren van een vriendtentoonstelling in de grote zaal. Jolanda was verantwoordelijk voor de teksten bij de tentoongestelde objecten, en Hans hielp bij de inrichting. Nog steeds is een gedeelte van deze tentoonstelling te zien in de achterzaal. Jolanda was mede verantwoordelijk voor de productie van een professioneel gemaakt klankbeeld over onze vereniging en de natuur in de Vijfheerenlanden. Ze schreef de begeleidende tekst en sprak deze ook zelf in. Het 18 minuten durend klankbeeld wordt nog regelmatig vertoond bij ontvangst van groepen. Hans maakte voor hetzelfde doel een fraaie fotoquiz met eigen foto's, deze kan ook nog steeds gebruikt worden. Ondanks zijn ruim gevulde agenda zag Hans destijds ook nog regelmatig kans te komen helpen tijdens een verbouwing van de Schaapskooi. Hun inzet als vrijwilliger is enorm te noemen en deze onderscheiding is dan ook zeker verdiend, wij willen Jolanda en Hans vanaf deze plaats hartelijk bedanken en feliciteren met hun hoge onderscheiding.

De verwachting is dat er na de zomer nog een feestelijke bijeenkomst door de gemeente wordt georganiseerd. Tijdens deze ontmoeting zullen de gedecoreerden alsnog hun lintje opgespeld krijgen door burgemeester Sjors Fröhlich.

Arie Versluis

IK MOET WERKEN...

In mijn – inmiddels – vaste hoekje aan de tafel in de kamer zit ik met mijn laptop te werken. Thuiswerken, een noodzaak in deze tijd van corona. Ik vind dat heel lastig. Er is zoveel afleiding: de wasmachine boven die een geluidje maakt als hij klaar is. Zal ik die eerst nog even leegmaken? De postbode stopt bij de brievenbus... zal ik eerst de post even doorkijken? Nog 1 kopje koffie en dan ga ik werken.... Of zal ik eerst het deeg voor de appeltaart klaarmaken en die vast koel zetten? Op het werk heb ik al die afleidingen niet. Ja, wel veel andere afleidingen, maar die hebben dan altijd met het werk te maken. Ik ben echt niet goed in thuiswerken, maar het moet... iedereen doet het, dus ik kan dat vast ook. Ik begin!

Steeds schiet mijn blik naar het zijraam, waardoor ik zicht heb op de ingang van het nestkastje voor de koolmezen. Er is veel geslept met mosjes, prutjes, haartjes en van alles om het nestkastje te bekleden en gezellig te maken. Soms werd er een wat te groot meubelstuk aangevoerd: een stokje dwars over door het ronde gaatje prutsen was onbegonnen

werk. Tijdens al dat verbouwen en interieur verbeteren werd er gepronkt en gespeeld. Het koolmezenechtpaar was duidelijk verliefd. Koolmeesman heeft dagenlang woeden-de uitvallen gedaan naar zijn spiegelbeeld in de zijruit. Woest fladderend en driftig tikkend sprong hij heen en weer voor de ruit. Hij werd er heel moe van, zat dan echt uit te puffen in de perenboom met nog steeds een waakzaam oog op het nestkastje en de nep-vijand in de ruit.

Daarna volgde een periode van schijnbare rust waarbij ik bezorgd was of ze er nog wel waren. Het was stil rond de nestkast. Als ik heel lang bleef kijken zag ik soms een koolmees in het gat verdwijnen en er al snel weer uitkomen. Was hij een broedende dame aan het voeren? Deed hij (of zij) een inspectiebezoekje? Geen idee, maar inmiddels wordt er druk gevoerd. Als ik langs het nestkastje loop (het hangt pal naast de poort van de tuin), we moeten daar best vaak langs, hoor ik hoog gepiep uit vele snaveltjes. Het lijkt wel goed te gaan daarbinnen.

Koolmees en (uiteraard...) ijsvogel. Foto: Hille de Bruin.

Pimpelmees op de startbaan. Foto: Hille de Bruin.

Wat me verontrust, is dat ik geen pimpelmeesjes zie. Ergens in februari waren er nog vier of vijf, maar met de corona-uitbraak lijken ze verdwenen. In de krant (NRC, 20 april 2020) las ik: ‘Sinds half maart is er in Duitsland sprake van een mysterieuze ziekte onder pimpelmezen, vaak met fatale afloop: sinds 9 april werden al meer dan 20.000 zieke of dode mezen gemeld. Dat meldt de Duitse natuurbeschermingsorganisatie Nabu. Ook in Nederland zijn sinds februari meldingen binnengekomen van ruim honderd zieke en dode mezen.’

Wat de ziekte veroorzaakt is onbekend, vertelt woordvoerder Margriet Montizaan van het Dutch Wildlife Health Centre (DWHC). „De komende tijd willen we testen op diverse virussen en bacteriën.”

En op 1 mei meldt TROUW: ‘Bij Dutch Wildlife Health Centre (DWHC) zijn de afgelopen twee weken bijna tweehonderd dode pimpelmezen gemeld. En iedere week komen er meer meldingen binnen, zegt DWHC-woordvoester Margriet Montizaan. DWHC doet onderzoek

naar ziekten bij in het wild levende dieren. Montizaan: „Een patholoog zag bij sectie van een meesje eenzelfde beeld als eerder is beschreven in een Duitse studie.” Die studie, uit 2018, richtte zich toen op de lokale sterfte van meesjes in Duitsland aan longontsteking. Destijds werd *Suttonella ornithocola*, een bacterie, als oorzaak aangewezen. Nu is de mezensterfte grootschaliger; dode pimpelmezen worden ook in Duitsland en België gemeld. Andere meesjes lijken nergens last van te hebben. Of de sterfte komt door *Suttonella ornithocola*, wordt daarom nu nader onderzocht.’ „De zieke mezen zijn versuft, benaderbaar en ademen heel zwaar”, weet Montizaan. „Maar deze symptomen komen ook bij andere ziekten voor”. Enige relatie met het coronavirus lijkt niet te bestaan. „Het is duidelijk een bacterie, geen virus.”

Typisch is dat het alleen om de pimpelmezen lijkt te gaan. Ik mis ze erg: die helblauw met gele bolletjes in de tuin. Zullen ze komend jaar nog terugkomen? In de winter komen de pimpelmezen uit de Scandinavische landen hier overwinteren, dus misschien ga ik ze er-

Grauwe vliegenvanger met prooi. Foto: Henk Tromp.

gens in het najaar nog zien. Maar geen jonge pimpels in mijn tuin dit jaar.

Ook de grauwe vliegenvanger heb ik nog niet gezien. Er zit altijd een paartje in de druif tegen de zijmuur. Soms ook een stelletje in de roos aan de voorkant. Het is nu half mei, hij kan nog komen. Ik kijk naar buiten... Echte vogelkenners herkennen vaak eerst het geluid van de vogel. De zang van het winterkoninkje, de merel, de koolmees...dat lukt me wel. Maar een grauwe vliegenvanger is niet zo'n prater en maakt – volgens Wikipedia – het geluid van een knarsend (tand)rad! Nou, dat helpt! Ik luister het af op mijn laptop...ik kan me niet herinneren dat ik dat geluid de afgelopen jaren duidelijk heb gehoord. Ik heb het in elk geval niet geassocieerd met de grauwe vliegenvanger. Zijn nestje is dit najaar uit de druif gestormd. Hij moet dus – als hij komt – eerst hard aan het werk!

Ik moet ook werken! Het is prachtig weer. De zon schijnt, een kopje koffie aan de tafel in de tuin moet toch kunnen? Een beetje vitamine D opdoen, goed voor jezelf zorgen, dat hoort toch ook bij verantwoordelijk gedrag in tijden van corona? Ach, ik ben zo goed in het bedenken van uitvluchten. Op de stoelleuning

tegenover mij – uiteraard zit ik al snel met mijn kopje koffie op het terras – zit een net uitgevlogen musje. Zijn staartje is nog te kort om goed te kunnen vliegen. Hij kijkt me wantrouwig aan. Weet nog niet zeker of ik eng en gevaarlijk ben of gewoon bij de tuin hoor. Hij hipt/fladdert naar de laagste tak van de vijgenboom en zet een keel op! Direct komt een oudermus hem voeren. Zo maak je verweerde pubers!

Kom, ik moet werken! Het inhalen van de laatste toetsen voor het schoolexamen regelen. Plannen uitdenken voor als ze weer naar school komen, die pubers. Nou, die hebben wel behoorlijk afgezien afgelopen maanden: geen sport, geen avondje uit, niet mét de klas, niet ín de klas... zo raar. Een enkele puber die na de online-les nog even blijft hangen, laat zich ontvallen dat hij wel graag weer gewoon naar school wil. Zo raar, zo heerlijk! Want, o, wat mis ik hen, de school, het rumoer, het gedoe, ... ik zit thuis. In de tuin.

Ik moet werken.

Jolanda Lemcke-Valk

MEMORIES

Wanneer ik dit schrijf zitten we nog midden in de zogenaamde coronacrisis. Het lijkt al weer lang geleden dat we gewoon 'naar buiten' konden zonder ons af te vragen: „Is het echt noodzakelijk om weg te gaan? Zal het daar niet te druk zijn? Lukt het om op anderhalve meter te blijven?” Je zou denken dat je in de natuur geen last hebt van andere mensen die te dicht bij komen, maar omdat heel veel mensen blijkbaar zo denken is dat zeker geen garantie voor een rustig verblijf. De natuur trekt zich natuurlijk niets aan van al die mensenperikelen. Misschien is het verbeelding, maar lijkt het echt mooier buiten, nu zoveel mensen binnen blijven? Is de lucht echt helderder blauw, kun je echt verder kijken en fluiten de vogels nu echt mooier dan anders? Zijn er meer insecten in de lucht? Of is het verbeelding? Of wensdenken? Ik haast me overigens om te zeggen dat eventuele voordelen van deze crisis voor de natuur niet zomaar afgezet kunnen worden tegen het leed (gezondheid, economie) dat vele mensen treft.

Laten we ons dan maar laven aan de herinneringen. Met een digitaal mapje foto's dromen we weg, terug naar de zorgeloze tijden van weleer...

Bloemen zijn ultieme voorjaarsboden. Wanneer speenkruid, klein hoefblad en even later groot hoefblad zich laten zien weet je dat de winter nog wel wat flinke speldenprikken kan uitdelen, maar dat het voorjaar zich onmiskenbaar aandient. Een klein poosje later kunnen we de pinksterbloemen zien bloeien in het gras, zo ergens in april. Later, in mei, pronkt de gele lis in de sloot. Eind mei, begin juni, lijkt de plantenwereld te exploderen. Tijd voor een bezoekje aan de uiterwaarden bij Everdingen.

Op een mooie vroege morgen, er is nog geen mens te zien, trekt de damp langzaam op door de warmte van de eerste zonnestralen. Uitbundig rijk en groen ligt het veld voor me. Op de ene plaats overheersen boterbloemen, op de andere lijkt het wel een margrietenveld.

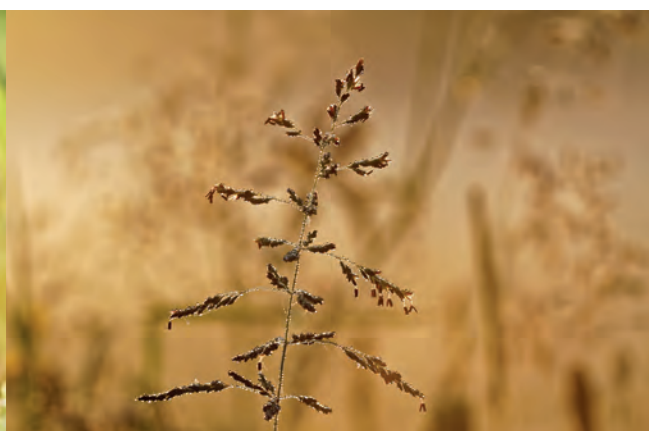
Pinksterbloem.

Linkerkolom: scherpe boterbloem, gewone margriet, rode klaver, vleeskleurige orchis.

Rechterkolom: rietorchis, grote ratelaar, grote klaproos, ruw beemdgras.

Linkerkolom: vleeskleurige orchis, grote klapperoos, esparcette, watergentiaan.

Rechterkolom: grote ratelaar, esparcette, rechte rolklaver, groot blaasjeskruid.

Vleeskleurige orchis met buurtgenoten.

kwekerij. Je weet haast niet te beginnen met fotograferen, zo mooi! Bovendien is het (in ieder geval voor mij) een hele uitdaging om de bloemen ook mooi in beeld te zetten. Eigenlijk wil je net wat meer dan de zogenaamde 'registratieplaatjes'. Zo fotografeer ik boterbloemen in tegenlicht waardoor de bedauwde spinnenwebdraden tussen de bloemen goed uitkomen. Een grasstengel vind ik mooi uitkomen in het gouden morgenlicht. Verrassend (voor mij dan) is de vondst van grote ratelaars. Mooie gele bloemen met paarse lipjes. Ik maak wat 'stack' opnames (digitaal stapelen van foto's) van een margriet en van een rode klaver. Zo'n gewone bloem, maar toch prachtig. Tussen het gras en de margrieten staan orchideeën. Ik kom tot de conclusie dat het vleeskleurige orchissen zijn. Hoe zet ik die nu weer spannend in beeld? Ik fotografeer op verschillende manieren door de vegetatie heen. Ook nu maak ik een stackopname. En ik voeg een foto van een orchidee samen met een foto van de vegetatie zodat er een samengestelde foto ontstaat. De een vindt

het mooi, de ander gruwet er misschien van. Smaken verschillen!

Een week later breng ik een bezoek aan de Zouweboezem. Een opvallend plantje daar is het bitterzoet, een mooie combinatie van paars en geel. Een gewone distelbloem (naam voor mij onbekend) staat onbeschaamd paars te *shinen*. Een grasaar in al zijn eenvoud is ingetogen mooi. Ook in de Zouweboezem (toegegeven, net achter een slagboom) staat een mooie groep grote ratelaars. Ik probeer ze ook op verschillende manieren in beeld te zetten. Verder zie ik nog min of meer gewone soorten als valeriaan, veldlathyrus en klaproos.

Enkele weken later breng ik nogmaals een bezoek aan de uiterwaard bij Everdingen. Ik zie een opvallende paarse lipbloemige. Ik kom er niet goed uit welke soort het is maar het blijkt (na enige hulp) esparcette te zijn. Paars blijkt een populaire kleur te zijn want een andere plant die ik knoopkruid noem staat ook al opvallend in deze kleur te bloeien. En er is nog iets paars: orchideeën. Deze keer noem ik ze

rietorchis, maar determineren blijkt niet echt aan mij besteed te zijn. Ik besteed mijn tijd liever aan fotograferen en (ik geef het maar toe) ik snap soms ook gewoon de vragen en termen in de flora niet. Als laatste fotografeer ik nog moerasrolklaver (althans, dat denk ik), een heel klein klavertje.

Weer thuisgekomen bloeit er in de sloot naast ons huis wargentiaan en groot blaasjeskruid, een vleesetende waterplant. Ook mooi!

Tot slot; misschien heb je het bovenstaande meewarig glimlachend gelezen. Omdat mijn determinatie niet klopt. Of omdat je in de omgeving van Leerdam nog veel mooiere bloemen en andere orchideeën weet te vinden. Of omdat je ze beter kunt fotograferen. In dat geval wil ik je vragen; help me dan! Geef me tips, ik zal je er dankbaar voor zijn! Maar

Nogmaals gewone margriet.

ondanks dat het allemaal wellicht veel beter kan heb ik er een paar genoeglijke uren aan beleefd.

Wil je meer foto's zien bij dit onderwerp? Kijk dan op www.hansdebraal.com/fotogalerij

Hans de Braal

Vleeskleurige orchis met begeleiders in zacht tegenlicht.

DE NACHTEGAAL

Ieder jaar is het een verrassing rond 1 mei om de eerste nachtegaal te horen. Al fietsend met onze hond buiten Leerdam horen we op de heenweg niets bij een 'vaste nachtegalenplek'. Op de terugweg: „Ja hoor, dat 'tie'”. De voorbijrazende trein deert de onvermoeibare zanger niets. Hij is net terug uit de struiksavanne van Afrika. Die liggen ten noorden van de regenwouden. Later als het donker is liggen we op een oor; de nachtegaal echter zingt gewoon door! In de begintijd zo'n beetje dag en nacht, vandaar die naam.

Vele schrijvers, dichters, musici, vogelaars en andere tweevoeters hebben de nachtegaal terecht om zijn weergalozе, gevarieerde zang bejubeld. De oude bekende natuurfreak Jac. P. Thijsse springt er m.i. uit. In zijn boek 'Vogelzang' wijdt hij heel wat regels aan 'ealtje'(Fries). We citeren een stukje: „Het lied van onze vogel is opgebouwd uit slagen en elke slag is in de regel driedelig: een meestal zachte prevelende voorslag, een nogal lang middenstuk en een slotfiguur. Elk van deze onderdelen vertoont grote variatie. Het voorslagje is meestal zacht en in een vlug tempo, prevelend, toch duidelijk genoeg te horen, want we kunnen de makke vogel naderen tot op enkele meters. Het middenstuk bestaat uit een herhaling van eenzelfde figuurtje en daarvan heeft hij er dan vele tot zijn beschikking. Reeds in de grijze oudheid heeft men lettergrepen gebruikt om die figuurtjes kenbaar te maken. Een van de oudste weergaven van nachtegalenlied is: tio, tio, tio, tio, tio, tio, tio, tio, trioto, trioto, totobrix bij Aristophanes. Het slotfiguur is haast altijd fors, beperkt zich soms tot een enkele stoot; kan ook ontbreken.”

En dat middenstuk specificceert Thijsse in maar liefst 13 (!) variaties. En vat hij samen: „Dat is de koning van de Europese zangvogels.”

De nachtegaal wordt gerekend tot de lijsterfamilie. Eigenlijk is hij qua kleur vrij onopval-

Nachtegaal. Foto: Henk Tromp.

lend met rossig bruine rug, lichtbruine buik en rossige staart. En een groot donker oog, zoals de roodborst. Nachtegalen zijn zeer plaatsrouw en een goed voedsel- en broedgebied bewonen ze elk jaar opnieuw. In ons land broeden de meeste exemplaren in de duinen. Door zijn geheimzinnige, verborgen leven is het baltsritueel niet of nauwelijks waar te nemen. Evenals de roodborst zoekt 'nightingale' zijn voedsel al hippend op de grond. In een halfdonkere onderwereld zoeken ze kevers, mieren en allerlei andere bodemdiertjes. Vijanden van de nachtegaal zijn de bosuil en ransuil. De jongen worden wel gesnackt door een hermelijn of een wezel.

Ooit organiseerde Vogelbescherming Nederland samen met radioprogramma 'Vroege Vogels' de nacht van de nachtegaal. In de duisternis stonden vele honderden luisteraars verspreid over het hele land te genieten van de schone nachtegalenzang. Tenslotte: in de periode 2013-2015 broedden 5900-7300 paartjes nachtegalen in Nederland (Vogelatlas van Nederland; Sovon).

Paul van der Waal

DAGELIJKS BESTUUR

Voorzitter Mw. J.A.R.M. van Egmond 0345 - 795199
 Secretaris Dhr. J. Stevens 0345 - 616883
 Penningmeester Mw. A. Eleveld 0347 - 322836

Voor spoedgevallen kunt u de leden van het bestuur bellen.

Voor algemene zaken graag een bericht naar het postadres:

Natuur- en Vogelwacht De Vijfheerenlanden
 Overboeicop 15 4145 NN Schoonrewoerd
 www.natuurcentrum.nl
 e-mail: info@natuurcentrum.nl

OVERIGE BESTUURSLEDEN

Mw. J. Lokken
 Mw. A. van Zijl-Bogerd 0345 - 641416

ERELEDEN

Dhr. R. Ponsen Dhr. G. Zijderveld
 Dhr. P.C. Bogerd Dhr. H. de Labije
 Dhr. D.C. Drijvers Dhr. S.H. Bakker
 Dhr. P.J.J. Solleveld Dhr. A. Versluis
 Dhr. J. Vink Mw. S. van Baren

LEDENADMINISTRATIE

info@natuurcentrum.nl

De minimumcontributie is per kalenderjaar:

Jeugdleden € 6,25
 Leden € 12,50
 Leden die ook *Het Vogeljaar* ontvangen € 25,50

Voor vragen over uw contributie kunt u bellen met de penningmeester.

Het rekeningnummer voor contributiebetalingen is NL 07 INGB 0001 4752 64 t.n.v. Penningmeester Natuur- en Vogelwacht De Vijfheerenlanden te Vianen. Voor andere betalingen: zie onderaan deze pagina.

WERKGROEPEN

EXCURSIES	B. de Groot	Pr. W. Alexanderstr. 15	4161 AN Heukelum	0345-615991
VOGELS	VACATURE			
AMFIBIEËN	T. den Besten	Rietkamp 8	4133 CT Vianen	0347-374281
PLANTEN	J. de Gans	Weesdijk 18	4132 BL Vianen	06-36299399
NESTKASTEN	P. Solleveld	Korte Kerkstraat 25	4132 BJ Vianen	0347-322307
KNOTWILGEN	J. Stevens			0345-616883
HOOGSTAMFRUIT	A.N. Versluis (verkoop)			0183-602055
MILIEU & RUIMTELIJKE ORDENING	A. van Egmond	e-mail: jarmvanegmond@ziggo.nl		0345-795199
GROENE WINKEL	S. van Baren	Kruiswerf 19	4141 GG Leerdam	0345-612829
JEUGDACTIVITEITEN	C. Kramer	e-mail: chr.kramer@outlook.com		0345-619684
DIERENAMBULANCE				06-51111290
VOGELWAARNEMING	H. Evers	e-mail: hanselman109@hotmail.com		
REDACTIE	D. Kerkhof	Buitenstad 67	4132 AB Vianen	06-51042553
NATUURCENTRUM DE SCHAAPSKOOI	Overboeicop 15	4145 NN Schoonrewoerd		0345-641201
CONTACT PER E-MAIL	info@natuurcentrum.nl			

De Schaapskooi is het natuurcentrum van Natuur- en Vogelwacht De Vijfheerenlanden. Adres: Overboeicop 15, 4145 NN SCHOONREWOERD. Telefoon: 0345 - 641201. De Schaapskooi is geopend donderdag 19.00 - 23.00 uur, zaterdag 9.00 - 16.00 uur en zondag 12.00 - 16.00 uur. Voor overige openingstijden, zie de website www.natuurcentrum.nl

Ons bankrekeningnummer voor productbetalingen (o.a. fruit en Groene Winkel) is NL 87 RABO 0301 9643 94

De Natuur en Vogelwacht 'De Vijfheerenlanden' stelt zich ten doel de belangstelling voor de natuur- en dit in de ruimste zin van het woord- te bevorderen.

Zij wil dit bereiken door:

- Het organiseren van excursies en tentoonstellingen.
- Het houden van lezingen en voorlichtingsavonden.
- Het publiceren in de pers.
- Het stichten van weidevogelreservaten.
- Het stichten van natuurreservaten.
- Het bestuderen en begeleiden van bestemmingsplannen.
- Het plaatsen en onderhouden van nestkasten.
- Het voederen van vogels in de winter.
- Het uitoefenen van controles op de naleving van de vogel- en natuurbescherming wet.
- Het signaleren van aantastingen van de natuur en milieu, in het algemeen, en het voeren van acties hiertegen.
- Het steunen en propaganderen voor verenigingen die natuur- en milieubehoud beogen.
- Het bevorderen van aanplant en onderhoud van knotwilgen.
- Het geven van cursussen.

Opricht 26 april 1966 en goedgekeurd bij Koninklijk Besluit d.d. 18 december 1974 nr.: 85.
Ingeschreven in het Verenigings-register nr.: 40321254 bij de Kamer van Koophandel te Utrecht. Per 1 januari 2009 heeft de vereniging de status van ANBI.

ISSN: 2213-395X